

understrege betydningen af fortsatte arkæologiske udgravninger og dateringsanalyser. Hæftet indledes med en præsentation af de sidste års udgravninger i Lejre, hvor man har fundet et meget stort, men også meget kompliceret anlæg med bl.a. en stor »kongehal« på mere end 10 gange 40 m, meget større end det fornylig rekonstruerede Fyrkathus, og et virvar af stolpehuller med

tegn på en intens byggeaktivitet. Museumsinspektør Tom Christensen har meget kortfattet beskrevet anlægget og henviser her til tidligere artikler i SKALK, årg. 1957-98. Som helhed er dette bidrag til vikingetidens historie et godt vidnesbyrd om dagens yderst intense forskning inden for feltet.

Michael Linton

NYERE TID

Henrik Becker-Christensen: *Protektionisme og reformer 1660-1814. Dansk toldhistorie II*. Udg. af Toldhistorisk Selskab 1988. 608 s., ill. Indb. 285 kr. i subskription.

Hermed foreligger den anden tunge munkesten af Toldhistorisk Selskabs fembindsværk om dansk toldhistorie. Det er skrevet af lektor Henrik Becker-Christensen som tidligere har publiceret artikler om sider af den tidlige enevældes erhvervs politik og som i forordet meddeler, at det hermed er en af hans gamle kæpheste fra studietiden, der har fået frit løb. Vi kan altså forvente, at forfatteren er gået til stoffet med de bedste forudsætninger, lige dele viden og lyst til opgaven. Bogen er delt op i tre dele. Første del om tiden 1660-1720 synes at have stået forfatteren nærmest. Ikke alene er det langt det største afsnit, men her færdes han også mest hjemmefrem; bl.a. har han i et vist omfang kunnet trække på sine egne tidligere artikler. Afsnittet har fået titlen »I Christianopoltraktatens skygge 1660-1720«. Hermed har HBC villet understrege udlandets betydning for dansk toldhistorie i perioden. Den danske manøvfrihed var meget begrænset og en del foranstaltninger måtte gennemføres i største hemmelighed

for at undgå udenlandsk modstand. Traktatstridige ordninger med favorisering af danskere med lavere toldtariffer end udlændinge, var en del af spillet i denne periode som senere, manipulationer med skibsmålingen en anden. Resultatet var det samme: danskere slap billigere end udlændinge. Denne statslige svindel blev gennemført via et bortforpagtet toldvæsen, der netop som »privatiseret« i lange perioder bedst tjente danske erhvervsinteresser. Den danske afhængighed af udlandet slækkedes noget omkring 1720 og har fået HBC til at give anden del titlen »Mellemspil og højprotektionisme 1720-1784«. Han demonstrerer i afsnittet, hvordan der i et samspil mellem det københavnske erhvervsliv og staten udvikles en stærkt protektionistisk manufakturpolitik. Med høj told og talrige indførselsforbud skulle det danske erhvervsliv ophjælpes. Afsnittet demonstrerer også smukt, at det ikke kun var udlandet, der lagde begrænsninger på den danske regerings muligheder for at bruge tolden som led i sin almindelige økonomiske politik. Indre årsager var lige så tungtvejende, nemlig hvis befolkningen ikke rettede sig efter de bestemmelser, der blev givet. Sagen om de fire species er et særdeles godt vidnesbyrd herom. Det var et forsøg fra

statsmagtens og det københavnske erhvervslivs side på yderligere at favorisere hovedstaden på resten af landets bekostning, som enevælden hele tiden gjorde det. Konkret udmøntede det sig i 1726 i en forordning, der bestemt af 4 meget vigtige og nødvendige(!) varer – vin, brændevin, salt og tobaksblade –, skulle hovedstaden have monopol på salget af. Ludvig Holberg gik i brechen for denne for alle så samfundsgavnlig ordning, men populær for dette forsvar blev Holberg ikke i provinsen, og forordningen selv langt mindre. Kort og godt blev den ikke effektiv. Som et udslag af tavs civil ulydighed blev den omgæet af høj og lav, og den enevældige stat stod slet ikke med et så effektivt administrationsapparat, at den kunne påtvinge befolkningen at efterleve helt upopulære forordninger. I 1730 blev loven om de fire species da også ophævet igen. Dette og en række andre eksempler på statsmagtens begrænsninger får vi ikke mindst stillet til skue i dette afsnit, hvor regeringen endnu mere havde viljen end evnen til at sætte sine ønsker igennem. Sidste afsnit »Reformer og fastlandsspærring« fører fremstillingen op til 1814. Perioden er karakteriseret ved en større grad af frihandel, bl.a. også nogle toldnedsættelser, der fik toldindtægterne til at stige! Forklaringen er selvfølgelig, at der var en grænse for, hvornår smugleri kunne betale sig. Med lav told var det bekvemmere at betale end at smugle. Med efterdønningerne af Napoleonskrigene klinger afsnittet ud. Nogen afsluttende sammenfatning er der ikke.

Afsnittene kan være noget tunge at komme igennem, hvilket rimeligvis mere er emnets end forfatterens skyld, men her og der kan man også savne en rød tråd i de enkelte afsnit og stille sig selv spørgsmålet, hvorfor er dette med. Fremstillingen er meget bred, der skrives ind imellem endda meget bredt om

udenrigspolitik og økonomi (f.eks. i indledningen og s. 77-85). En stramning af stoffet ville ikke have skadet. Det ville det heller ikke, fordi HBC opfatter toldhistorie ret snævert som lig toldpolitik. Det er den statslige toldpolitik, dens determinanter og forudsætninger, der er i centrum hele den lange fremstilling igennem. Undervejs får vi sideblik til administrationshistorien, erhvervspolitikken, finanserne og udenrigspolitikken, men man kan undre sig over, hvor lille en rolle handelen faktisk spiller i fremstillingen. Heller ikke selv om det er en del af målsætningen for toldpolitikken at fremme dansk handel, får vi meget at vide om, om det så også faktisk lykkedes eller om, hvorfor det på trods af det ikke gik godt. Jeg kunne godt have ønsket, at fremstillingen havde bevæget sig mere ud over det statslige politiske niveau, selv om jeg er klar over, at det ville have gjort den samlede opgave betydeligt større, idet så mange forundersøgelser mangler. Og i denne fremstilling har der ikke været tid til at foretage nye undersøgelser, der bygges på det kendte, hvilket man opgavens omfang taget i betragtning, bestemt ikke kan bebrejde HBC.

For lange tider vil dette være værket om dansk toldhistorie og mange finansieringskilder har ydet bidrag, så det kunne tage sig præsentabelt ud med illustrationer. Det er det også blevet, men et suk må være tilladt: hvorfor bliver det ved med at knibe så gevaldigt med et ordentligt kortmateriale i danske historiske værker. Her er et kort s. 223, der viser oksevejene. Kortet er direkte kopieret fra en tysk bog fra 1965 med den tyske tekst bevaret. Andre kort er der ikke! Bogen har en fyldig bibliografi, der stedvis ikke er blevet helt færdig, men tro ikke, at den giver de fulde bibliografiske oplysninger til de værker, der omtales i noterne. Det gør den ikke. En del værker omtales

kun i noterne, hvor der i øvrigt indimellem refereres utilstrækkeligt til diskussioner, der nu er ført videre end i Knud Fabricius' tid. Fabricius' bekendte eksempel på administrationens langsommelighed i adelsvældens sidste dage, nemlig at de adelige sekretærer i 1652 var 4 år bagud med at indføre de udgående breve i brevbøgerne og i 1658 6 år bagud, fremføres fortsat (s. 39). De væsentlige korrektioner, som Johan Jørgensen i 1966 i Arkiv fremsatte har HBC åbenbart ikke fundet anledning til at inddrage. Jørgensen mener tværtimod, at det var øverste sekretær Erik Krag's indsats at have fået forbedret administrationen i Kancelliet. Et suk og et par mere sure bemærkninger skal ikke forklejne den indsats, der her er gjort. Vi har fået et vægtigt arbejdsredskab for hånden, som nok skal gøre sin nytte i det fortsatte arbejde med specielt dansk erhvervs politik, men også på en række af de tilgrænsende områder.

John T. Lauridsen

Torsten Burgman: *Nils Hyltenius-Silfverskiöld*. Professor och akademirektor i Lund. Hans dagbok från Malmö belägring 1676. (Studentlitteratur, Lund, 1989. Distribution: Almqvist & Wiksell International, Stockholm). 134 s., ill., 167 SEK.

Burgmans egentlige felt er 20. århundredes historie, han disputerede i 1965 med en afhandling om Sveriges holdning til den russisk-japanske krig 1904-05. Det foreliggende lille arbejde er hans hidtil eneste afstikker til 1600-tallets historie, og bogens tilblivelse har utvivlsomt først og fremmest familiemæssige årsager. Forfatterens mor moder var nemlig født Silfverskiöld.

Dette hensyn har sat sit tydelige præg på arbejdet, som er et forsøg på at sam-

menstykke en biografi om den stadig levende adelige slægt Silfverskiölds stamfader, den relativt ukendte juraprofessor Nils Hyltenius (1635-1702), som i 1686 blev adlet under navnet Silfverskiöld.

Ved at vende sten på sten i såvel svenske som danske arkiver er forehavendet lykkedes, for så vidt som forfatteren på grundlag af de meget spredte vidnesbyrd har haft held til at tegne et groft omrids af den stræbsomme præstesøn, Nils Hyltenius' livsløb. Det lykkedes denne at skabe sig en respektabel, om end ikke særlig bemærkelsesværdig karriere som statstjener i Karl XI's Sverige: juridisk student i Uppsala i 1650'erne, disputats om Hugo Grotius 1658, en mindetale over Karl X Gustav på rette tid og sted, hvilket skaffede ham kongelig bevågenhed og midler til udenlandske studierejser, professor i jurisprudence ved det nyoprettede forsvenskingsuniversitet i Lund 1668-86 og samme universitets rektor 1672-76. Efter afgang som professor forskellige hverv i kongelig tjeneste. – Alt i alt et forløb, som næsten kan stå som arketypen på en vellykket borgerlig embedskarriere i det karolinske Sverige, blot med den ene undtagelse, at Hyltenius' giftermål i 1671 med den danskfødte Abela von Kempften, som uanset at hun var af respektabel tysk afstamning, næppe kan have virket karrierebefordrende. Men Hyltenius klarede altså skærene selv med dette handicap.

Fra et dansk synspunkt har den lille biografi interesse derved, at den gennem hovedpersonen giver en utraditionel belysning af Skånes forsvenskning og de yderst prekære loyalitetsforhold under Den skånske Krig. Perlen i bogen er dog utvivlsomt et dagbogsfragment, som efter originalen i Uppsala Universitetsbibliotek aftrykkes in extenso. Professor Hyltenius nedskrev deri en række indtryk fra sit ophold i